

ДО 18-Ї РІЧНИЦІ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**Роль органу конституційної юрисдикції
у формуванні в Україні системи конституціоналізму
європейського зразка: до постановки проблеми****О. Бориславська**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права Львівського
національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню ролі Конституційного Суду України у формуванні в Україні конституціоналізму, який розглядається як єдність ідеології, доктрини і конституційної системи обмеженого правління. На основі аналізу існуючих моделей конституціоналізму робиться висновок про найбільшу прийнятність для України європейської (континентальної) моделі. В результаті дослідження місця конституційної юрисдикції у системі конституціоналізму європейського зразка обґрунтовуються напрями впливу Конституційного Суду України на формування конституційної системи обмеженого правління.

Ключові слова: конституціоналізм, обмежене правління, моделі конституціоналізму, орган конституційної юрисдикції.

Конституціоналізм як доктрина і практика обмеженого правління

Вісімнадцята річниця Конституції України є ще одним приводом оцінити ту роль, яку Основний Закон виконує у державі. Без сумніву, прийняття цього документа в червні 1996 року було однією з найважливіших подій на шляху формування Української державності. Конституція стала результатом реалізації установчої влади народу, вираженням народного суверенітету. Крім того, вона відобразила проголошену у перших державотворчих документах (Декларації про державний суверенітет, Акті проголошення незалежності України) мету — побудова демократичної правової держави, та визначила основоположні засади суспільного устрою: верховенство права (стаття 8), визнання людини найвищою соціальною цінністю (стаття 3), народовладдя (стаття 5), поділ державної влади (стаття 6), визнання і гарантування місцевого самоврядування (стаття 7) тощо. Таке ідейне наповнення Основного Закону не просто докорінно змінило установки у взаємовідносинах людини, суспільства і держави, а й створило передумови для формування в Україні конституціоналізму й утвердження її як конституційної держави.

Факт ухвалення 28 червня 1996 року Конституції України не означав автоматичного утворення конституціоналізму та перетворення України на конституційну державу. Для досягнення цієї мети Україні, очевидно, доведеться пройти непростий і довгий шлях. Адже закріплення на найвищому рівні вихідних засад конституціоналізму ще не є гарантією їх реалізації, яка в результаті має привести до утворення конституційно обмеженої системи правління.

Саме обмежене правління, протилежне за змістом державному свавіллю, є тією центральною ідеєю, що лежить в основі конституціоналізму, а реальна обмеженість державної влади є критерієм конституційності держави. Більшість європейських учених розглядають конституціоналізм як доктрину і практику обмеженого правління, протилежного за змістом державному свавіллю¹. На обмеженості державної влади як ознаці конституціоналізму наголошують і українські дослідники².

За період існування сучасної суверенної України неодноразово змінювалися підходи до поділу влади між президентом, парламентом і урядом, у результаті чого Україну проголошували президентською (1995–1996 роки), президентсько-парламентською (1996–2004; 2010–2013 роки), парламентсько-президентською (2004–2010 роки, 2014 рік) республікою. При цьому громадянські протести двічі, у 2004 та 2014 роках, призводили до обмеження надмірних повноважень глави держави, що часом набували свавільного характеру. В обох випадках це мало своїм наслідком запровадження парламентсько-президентської форми правління. Хоча розв'язання проблеми насправді потребувало зміни не форми, а змісту правління, не чергового перерозподілу повноважень між главою держави, парламентом і урядом, а формування принципово нового типу правління — конституційного (обмеженого) за змістом. Таке правління є своєрідним «практичним зрізом» конституціоналізму, що, на нашу думку, є поєднанням відповідної ідеології, доктрини та, власне, конституційної (обмеженої) системи правління. До того ж існування конституціоналізму потребує обов'язкової наявності всіх трьох компонентів і за відсутності хоча б одного з них унеможлиблюється.

Ідеологічна та доктринальна складові конституціоналізму в Україні загалом сформовані. Як уже зазначалося, в Конституції України відображені такі засади, як гарантованість прав і свобод людини і громадянина, верховенство права, поділ державної влади, народний суверенітет тощо, що отримали своє відображення в наукових розробках українських вчених. Тому важливим завданням сьогодні є формування саме практичної складової конституціоналізму.

Конституційний розвиток у суверенній Україні кінця ХХ — початку ХІ століть був досить активним, водночас супроводжувався непростими суспільно-політичними процесами: формуванням багатопартійної системи, нових підходів до про-

¹ Наприклад: *Mcllwin Charles Howard*. Constitutionalism Ancient and Modern. — Ithaca, New York : Cornell University Press, 1940. — 162 p. — P. 21; *Sajo A.* Limiting Government. An Introduction to Constitutionalism. — Budapest, 1999. — P. 14; *Cesare Pinelli*. The Combination of Negative with Positive Constitutionalism in Europe // *European Journal of Law Reform Issue*. — 2011. — № 1; *Wouter G. Werner*. Democracy, Constitutionalism and the Question of Authority // *Netherlands Journal of Legal Philosophie*. — 2010. — № 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/rechtsfilosofieentheorie/2010/3/RenR_1875-2306_2010_039_003_006

² *Крусян А. Р.* Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — С. 72; *Стецюк П.* Конституційний Суд України як суб'єкт формування сучасного українського конституціоналізму (до постановки проблеми) / П. Стецюк // *Право України*. — 2010. — № 6. — С. 70–74; *Шаповал В.* Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії / В. Шаповал // *Право України*. — 1998. — № 5. — С. 25–29; *Шевчук С. В.* Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза / С. В. Шевчук // *Право України*. — 2010. — № 3. — С. 52–61 та інші.

ведення виборів, поступовою децентралізацією влади та лібералізацією суспільного життя. Було зроблено спроби організувати ефективну систему публічної влади, що здатна не тільки управляти державою в постсоціалістичних умовах, а й провести низку потрібних реформ. Очевидно, з огляду на це більшість фахівців схилилася до моделі «сильного» президента з повноваженнями керування виконавчою владою. Таку модель підтримувало і суспільство, у якого за часи соціалістичної системи сформувалася потреба у відчутті «сильної руки». Фахівці наголошували на ризиках президентської форми правління в неліберальних, постсоціалістичних суспільствах, проте рішення було прийнято на користь ефективності державної влади, а не її обмеженості.

Результати такого рішення є очевидними, адже саме відсутність «запобіжників» у системі публічної влади призвела до надмірної концентрації повноважень у руках глави держави, який за станом на 2013 рік фактично контролював і законодавчу, і виконавчу владу та мав серйозні важелі впливу на судову владу.

Нині Україна стоїть на порозі чергової конституційної реформи, тому так важливо змінити пріоритети у побудові публічної влади і змістити акценти на формування саме системи обмеженого та відповідального правління. При цьому, звичайно, потрібно враховувати досвід тих держав, яким вдалося побудувати свою конституційну (у сенсі обмеженості державної влади) державність.

Моделі конституціоналізму

Конституціоналізм як єдність ідеології, доктрини та практики функціонування обмеженого (конституційного) правління існує у вигляді трьох моделей — американської, англійської та європейської (континентальної).

Варто зауважити, що той чи інший спосіб організації конституційної системи правління в основі має методологію, роль якої виконує відповідна ідеологія. Тому важливо наголосити на сприйнятті тієї чи іншої моделі у її концептуальній єдності: відповідної ідеології (лібералізму чи ліберальної демократії), концепції (доктрини) конституціоналізму та виду правління (президентське, парламентське чи змішане). Поряд із цим слід враховувати, що американський та англійський конституціоналізм мають спільну ідеологію, проте різні доктрини і, відповідно, конституційні системи.

Ідеологічною основою американської та англійської моделей конституціоналізму є лібералізм у його класичному трактуванні, коли свободу індивіда виведено у ранг найвищої цінності, індивідуалістичні засади переважають над колективними, гарантується невтручання держави у сферу індивідуальної свободи. На основі цієї ідеології сформувалася відповідна концепція обмеженого правління, спрямованого на захист індивідуальної свободи. Вона була запроваджена в Англії у середині XIX століття та втілена в державно-правовій практиці США.

Проте формування конституціоналізму в США та Англії відбувалося по-різному. В Америці було створено інституційний механізм, покликаний забезпечувати обмеження державної влади для гарантування індивідуальної свободи, з такими елементами: 1) писана конституція, наділена верховенством та стабільністю, що накладає обмеження на законодавчу владу (закон не може суперечити конституції); 2) жорсткий поділ влади на законодавчу, виконавчу (на чолі з президентом) і судову, що передбачає незалежність гілок влади одна від одної та водночас наяв-

ність повноважень, завдяки яким гілки влади мають стримувати одна одну від зловживань; 3) федералізм, що забезпечує поділ предметів відання між федеральним рівнем і штатами, не допускаючи таким чином надмірної концентрації повноважень; 4) незалежна судова влада, що, окрім вирішення конфліктів, є активним правотворчим суб'єктом та здійснює судовий контроль за законодавчою владою; 5) юридично закріплені права людини (Біль про права). Контроль за незалежним функціонуванням системи покладено на Верховний суд США, який гарантує верховенство конституції і стабільність заснованого нею порядку. Такий набір елементів забезпечив внутрішню збалансованість системи, що є гарантією її конституційності, за рахунок чого США — одна з небагатьох сучасних президентських республік, яка гарантує і зберігає конституційний зміст правління.

В Англії такого механізму створено не було, проте верховенство права у сенсі обмеження державної влади правом існує. За відсутності писаної конституції в Англії, однак, існує конституція в розумінні встановлення структури державної влади, прав і свобод громадян, гарантованих правом. Як слушно зазначає Б. Таманага, в Англії верховенство права існує завдяки поширеній і незаперечній переконаності у ньому, в непорушності певних фундаментальних обмежень, накладених правом на державну владу, а не через функціонування конкретних правових механізмів¹. Англійська модель конституціоналізму є унікальною, тому що за умов неписаної конституції гарантує конституційний характер правління. Конституціоналізм ототожнюється з верховенством права і спирається на потужні інтерпретаційні та контрольні повноваження судів, що є засобом обмеження законодавчої влади.

Ідеологічною основою європейської моделі конституціоналізму є ліберальна демократія, головною ідеєю якої є запровадження такого типу урядування, за якого основоположні права людини і громадянина та вимоги верховенства права обмежують сферу демократичного ухвалення рішень. Фактично, йдеться про формування конституційної системи правління, де правління волею більшості не є абсолютним, а обмежене індивідуальними правами людини, необхідністю їх забезпечення та гарантування.

Доктринальною основою європейської моделі конституціоналізму є інша концепція обмеженого правління, ніж та, що притаманна американському конституціоналізму. Вона зародилася ще в античні часи з ідей Платона, Аристотеля, Цицерона та інших мислителів про необхідність обмеження влади правлячих (монарха, більшості) та згодом була втілена в державах континентальної Європи. Її змістом є обмежене правління задля стримування урядової тиранії (а не для гарантування індивідуальної свободи, як в американському конституціоналізмі).

Європейська (континентальна) модель конституціоналізму передбачає обмеження державної влади в умовах демократії. Їй, як і США, притаманна інституційна система, яка, проте, охоплює інші елементи: 1) писану конституцію, що є актом установчої влади народу та гарантує похідний (встановлений) характер влади держави; 2) юридично (конституційно) закріплені права і свободи людини і громадянина та систему їх захисту (визначають зміст і спрямованість діяльності держа-

¹ Brian Z. Tamanaha. *On the Rule of Law: History, Politics, Theory* // Cambridge University Press, 2004. — 180 p. — P. 57–58.

ви, накладаючи на неї відповідні обмеження); 3) конституційну юрисдикцію (переважно у формі конституційного судочинства), покликану гарантувати верховенство і стабільність конституції, обмежувати законодавчі повноваження парламенту, а також забезпечувати стійкість усієї системи; 4) парламентаризм, що зводить повноваження глави держави переважно до представницьких, а виконавчу владу ставить у залежність від законодавчої; 5) децентралізованість влади, що не допускає її надмірної концентрації на загальнодержавному рівні; 6) незалежну судову владу, яка є гарантією захисту прав людини та здійснює контроль за діяльністю виконавчої влади.

На нашу думку, саме європейська модель конституціоналізму є найбільш прийнятною для України. По-перше, ідеологія ліберальної демократії, що є основою цієї моделі, не тільки ближча для українського суспільства, ніж класичний лібералізм та його наступниця — лібертатна концепція, а й уже частково відображена в Конституції України. По-друге, тоталітарне минуле України сформувало етатистські традиції, подібні до багатьох європейських держав, що спонукають їх до запровадження механізмів стримування урядової тиранії. По-третє, досвід країн Східної Європи, що вже пройшли шлях становлення конституційних систем за європейським зразком, свідчить про його прийнятність для постсоціалістичних держав. Зрештою, Україна належить до романо-германської правової сім'ї з відповідним співвідношенням джерел права та функціями судової влади.

Місце конституційної юрисдикції в системі конституціоналізму європейського зразка

Європейська модель конституціоналізму характеризується наявністю спеціалізованого органу конституційної юрисдикції (переважно — конституційного суду), якому відведено особливу роль у забезпеченні функціонування системи конституційного (обмеженого) правління. Це один із елементів, який, однак, суттєво впливає на всі інші складові інституційної системи обмеженого правління. Він покликаний гарантувати верховенство і стабільність писаної конституції, обмежувати законодавчі повноваження парламенту шляхом визнання його актів неконституційними, «осучаснювати» розуміння конституційних норм шляхом їх офіційного тлумачення, а також вирішувати конституційні конфлікти. Така діяльність гарантує стабільність усієї конституційної системи.

По-перше, органи конституційного контролю є гарантією легітимності конституції як акта установчої влади народу, що, як відомо, забезпечується належною процедурою її прийняття і зміни. Саме органи конституційної юрисдикції уповноважені підтверджувати легітимність конституцій. Окрім цього, вони виконують стабілізуючу роль щодо усієї системи, гарантуючи стабільність конституції та визначеного нею порядку. Невипадково внесення змін до Конституції України потребує висновку Конституційного Суду України щодо відповідного законопроекту. Подібні повноваження мають конституційні суди деяких інших європейських держав.

По-друге, органи конституційної юрисдикції здійснюють контроль (як правило, судовий) за законотворчістю, що є обов'язковим та одним із найважливіших атрибутів європейської моделі конституціоналізму. Незважаючи на гострі дискусії стосовно демократичної легітимності такої діяльності (за рішенням конституцій-

ного суду припиняє чинність акт, ухвалений парламентом волею більшості, яку він представляє), практична необхідність цього інституту не оспорується. Адже враховуючи тенденцію до розширення сфери законодавчого регулювання суспільних відносин, які дедалі більше стосуються свободи людини та її прав, необхідність такого контролю є очевидною.

Крім того, не можна залишити поза увагою той факт, що переважна більшість європейських держав мають правління парламентського типу: із 28 держав — членів Європейського Союзу 19 мають суто парламентські форми правління, 8 — змішані (в більшості — з перевагою парламентських форм) і лише Кіпр — президентську¹. І це не випадково, адже парламентаризм найбільше сприяє забезпеченню рівноваги в системі публічної влади, мінімізує ризики, пов'язані з одноосібним правлінням. Щоправда, необмежений парламентаризм несе не менші загрози, ніж одноосібне авторитарне правління, і завдання органу конституційної юрисдикції полягає у «стримуванні» парламенту, накладенні на нього конституційних обмежень через контроль за конституційністю його діяльності.

По-третє, не менш важливе значення має діяльність органів конституційної юрисдикції щодо безпосереднього захисту прав і свобод людини і громадянина. Метою обмеження державного свавілля є гарантування прав і свобод людини і громадянина, проте факту їх юридичного закріплення недостатньо для реального обмеження державної влади правами людини — своєрідним «індикатором» є рівень їх гарантованості і захищеності. Органи конституційної юрисдикції багатьох європейських держав одним із завдань мають безпосередній захист прав і свобод людини і громадянина, який здійснюють на підставі їх звернення (конституційної скарги) (Австрія, Німеччина, Іспанія, Угорщина, Хорватія, Словенія, Чехія, Словаччина, Польща, Швейцарія та інші).

По-четверте, система обмеженого правління існує за умови недопущення надмірної концентрації влади у центрі, на загальнодержавному рівні. Таке завдання вирішується шляхом розподілу сфери компетенції між різними ланками територіального устрою держави: федерацією та її суб'єктами (у федераціях), центром та регіонами, центром та органами місцевого самоврядування (в унітарних державах). В умовах європейської моделі конституціоналізму органи конституційної юрисдикції виконують важливу функцію — вирішують конфлікти між центральними та децентралізованими органами влади за наявності федеративного державного устрою чи делегованих повноважень².

Роль Конституційного Суду України у формуванні системи обмеженого правління

Роль Конституційного Суду України у формуванні конституційної системи обмеженого правління може оцінюватися неоднозначно, проте в умовах формування конституціоналізму за зразком європейської моделі необхідно усвідомлювати і враховувати, що саме цей орган перебуває у центрі згаданої системи.

¹ Організація державної влади в сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія / О. Бориславська, С. Різник. — Львів : Паіс, 2012.

² Дж. О. Фросіні. Конституційна юстиція // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 5. — С. 124.

Спробуємо проаналізувати його діяльність стосовно виокремлених вище елементів.

Діяльність Конституційного Суду України у сфері забезпечення легітимності Конституції України як акта установчої влади є однією з найбільш дискусійних. З одного боку, безспірною є роль його правових позицій, у яких підтверджено легітимність порядку ухвалення Конституції України 28 червня 1996 року парламентом. Конституційний Суд України витлумачив, що в даному випадку парламент взяв на себе роль установчої влади¹, а факт прийняття Верховною Радою України Конституції України був актом реалізації суверенітету народу, який тільки разово уповноважив парламент на її прийняття². Таким чином, було обґрунтовано установчу природу української Конституції та підтверджено легітимний порядок її ухвалення.

З іншого боку, Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, яким Закон України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України» визнано неконституційним, було сприйняте неоднозначно. Підставою для прийняття такого рішення Конституційним Судом України стало порушення процедури прийняття цього Закону, що детально проаналізовано у висновку Венеціанської Комісії³. Проте критиці з боку Венеціанської Комісії було піддано і згадане рішення Конституційного Суду України, який фактично став суб'єктом реформування Конституції України⁴.

Якщо у політичній дискусії крапку стосовно цього питання поставила Верховна Рада України, яка визнала чинною Конституцію України в редакції 2004 року зі змінами, внесеними в лютому 2011 року та у вересні 2013 року⁵, фактично знівелювавши рішення Конституційного Суду України, то доктринальна дискусія триває, оскільки відкритим залишається питання, чи може Конституційний Суд України визнавати неконституційним закон, яким внесено зміни до Конституції України і який де-факто став її складовою.

Важливе значення для формування конституційної системи обмеженого правління має діяльність органів конституційної юрисдикції щодо захисту прав і сво-

¹ Рішення Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-97>

² Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 року № 3-зп [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=8816>

³ CDL-AD(2004)030-e Opinion on the Procedure of Amending the Constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 60th Plenary session (Venice, 8–9 October 2004) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2004\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2004)030-e)

⁴ CDL-AD(2010)044-e Opinion on the Constitutional Situation in Ukraine adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session, Venice (17–18 December 2010) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e)

⁵ Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 143; Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII : Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року № 750-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 151.

бод людини і громадянина. Незважаючи на те, що в Конституції України закріплено основоположні засади (визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю; визначеність змісту й спрямованості діяльності держави правами і свободами людини та їх гарантіями; визнання утвердження і забезпечення прав і свобод людини головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність), а в Розділі II вміщено досить широкий перелік особистих, політичних, соціально-економічних та інших прав і свобод, рівень їх гарантованості та захищеності не надто високий. Це підтверджується, зокрема, великою кількістю звернень українських громадян до Європейського суду з прав людини.

Донині права і свободи людини і громадянина в Україні не були дієвим засобом обмеження державної влади, а згадані основоположні засади здебільшого мали декларативний характер. Зміна ситуації потребує вирішення низки питань як практичного, так і доктринального характеру. Важлива роль у цих процесах відведена саме Конституційному Суду України. Перш за все зміщується акцент із прав соціально-економічних, правова природа яких переосмислюється, в бік захисту особистих і політичних прав. Так, після ратифікації Європейської соціальної хартії (2006 рік) вони розглядаються не як суб'єктивні права (що можуть бути засобом обмеження державної влади), а як об'єктивні обов'язки держави. Крім того, Конституційний Суд України у кількох своїх рішеннях (2008, 2011 та 2012 роки) установив, що соціально-економічні права не є абсолютними, а розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави.

Виходячи з положень чинної Конституції України можливості Конституційного Суду України щодо захисту прав і свобод людини і громадянина досить обмежені: здійснювати такий захист він може лише опосередковано — шляхом прийняття рішень стосовно неконституційності законів та інших правових актів, офіційного тлумачення Конституції і законів України, надання висновку про відповідність законопроекту про внесення змін до Конституції України вимозі щодо недопущення скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. На жаль, Конституційний Суд України позбавлений можливості здійснювати безпосередній захист прав і свобод людини і громадянина на підставі конституційної скарги, як це роблять органи конституційної юрисдикції багатьох інших європейських держав.

Не менш важливим є вплив Конституційного Суду України на формування і функціонування в державі системи парламентаризму. На відміну від більшості європейських держав із розвиненою традицією парламентаризму, в Україні досвід парламентських форм правління незначний. Тому Конституційний Суд України, з одного боку, має виконувати притаманну органам конституційної юрисдикції обмежувальну роль щодо парламентської діяльності з метою забезпечення конституційності парламентських актів, а з іншого — вирішувати можливі конституційні конфлікти.

Згідно з Основним Законом держави Конституційний Суд України виконує дві функції — забезпечення відповідності законів та інших правових актів Конституції України та офіційне тлумачення Конституції і законів України. Проте аналіз його повноважень, закріплених Конституцією України і Законом України «Про

Конституційний Суд України», свідчить про те, що фактично він виконує і функцію вирішення конституційних конфліктів, зокрема шляхом надання висновку про дотримання конституційної процедури імпічменту Президента України, щодо відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України конституційним вимогам, визнання неконституційними актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим тощо.

В існуючих конституційних та політичних умовах система взаємовідносин між Президентом України, парламентом та урядом на чолі з прем'єр-міністром є досить складною і потенційно конфліктною. Наявність вагомих важелів взаємного впливу має, з одного боку, запобігти узурпації влади, а з іншого — забезпечити ефективність функціонування системи, у тому числі шляхом здійснення органом конституційної юрисдикції контролю.

Посилення ролі Конституційного Суду України очікується й у вирішенні можливих конфліктів між різними територіальними рівнями публічної влади у зв'язку з реформою, спрямованою на децентралізацію влади. Річ у тому, що чим більш централізованою є держава, чим меншою є сфера самостійності органів влади на місцях, тим меншою є ймовірність виникнення компетенційних та інших спорів між ними. Децентралізація влади, перерозподіл компетенції між центром та органами місцевого самоврядування, набуття ними реальної самостійності, що є однією з умов формування в Україні системи обмеженого правління, може призвести до виникнення таких спорів. Вважаємо, що саме Конституційний Суд України є тим органом, який може фахово їх вирішувати, а його діяльність у цій сфері відіграватиме важливу роль у забезпеченні збалансованості усієї системи публічної влади.

Підсумовуючи викладене, можна зробити декілька висновків.

По-перше, формування в Україні конституціоналізму як доктрини і практики обмеженого правління має відбуватися з урахуванням досвіду зарубіжних країн, який свідчить про існування трьох моделей конституціоналізму (американської, англійської та європейської).

По-друге, найбільш прийнятною для України є європейська (континентальна) модель, заснована на ліберально-демократичній ідеології, доктрині обмеження державного свавілля з метою забезпечення свободи і прав людини і громадянина, яка на практиці існує у вигляді інституційної системи конституційного правління.

По-третє, центральним елементом такої системи є орган конституційної юрисдикції, який гарантує верховенство, стабільність і легітимність писаної конституції, обмежує законодавчі повноваження парламенту шляхом визнання його актів неконституційними, «осучаснює» розуміння конституційних норм через їх офіційне тлумачення, а також вирішує конституційні конфлікти.

По-четверте, правовий статус і діяльність Конституційного Суду України потребують вдосконалення з огляду на його визначальну роль у формуванні в Україні конституційної системи обмеженого правління. Це, передусім, стосується таких сфер, як захист прав і свобод людини і громадянина та вирішення конституційних конфліктів між вищими органами державної влади і компетенційних спорів між органами публічної влади різних рівнів територіального устрою.

Бориславская Е. М. Роль органа конституционной юрисдикции в формировании в Украине системы конституционализма европейского образца. Статья посвящена исследованию роли Конституционного Суда Украины в формировании в Украине конституционализма, который рассматривается как единство идеологии, доктрины и конституционной системы ограниченного правления. На основе анализа существующих моделей конституционализма сделан вывод о наибольшей приемлемости для Украины европейской (континентальной) модели. В результате исследования места конституционной юрисдикции в системе конституционализма европейского образца обосновываются направления влияния Конституционного Суда Украины на формирование конституционной системы ограниченного правления.

Ключевые слова: конституционализм, ограниченное правление, модели конституционализма, орган конституционной юрисдикции.

Boryslavska O. The Role of the Body of the Constitutional Jurisdiction in the Formation of the System of Constitutionalism of the European Standard in Ukraine: to the Formulation of Problem. The article researches the role of the Constitutional Court of Ukraine in the formation of constitutionalism in Ukraine which is regarded as a unity of ideology, doctrine and the constitutional system of limited government. Based on the analysis of the existing models of constitutionalism a conclusion is made that the most acceptable model for Ukraine is the European (continental) one. As the result of the study of the role of the constitutional jurisdiction in the system of constitutionalism of the European standard the directions of influence of the Constitutional Court of Ukraine on the formation of the constitutional system of limited government are justified.

Key words: constitutionalism, limited government, models of constitutionalism, body of the constitutional jurisdiction.